

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 7ον καὶ 6ον ΑΙΩΝΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους, δηλαδή τὸν 9ον καὶ 8ον αἰ-
ῶνα, ὅλη ἡ Ἑλλάς εἶναι γεωργικὴ καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ γαι-
οκτῆμονας εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα.
Ἄλλὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς πολλὰ μέρη ἀρχί-
ζει τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς ξένας χώρας καὶ ζωογονεῖται ἡ ναυ-
τιλία καὶ ἡ βιομηχανία. Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν προηγοῦνται
αἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ Μίλητος γίνεται μεγάλη
ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις. Ἀμέσως ἀκολουθοῦν αὐτὰς
τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, αἱ πόλεις τῆς Εὐ-
βοίας, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ μικρὰ νῆσος Αἴγινα.

Τοιοῦτοτρόπως γίνεται κάτι πολὺ σημαντικὸν εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τώρα ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἓνα ἄλλο
μέσον νὰ κερδίζουσι τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν των, ἐνῶ ἕως
τότε οἱ ἀκτῆμονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται ὡς δοῦ-
λοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς
αὐτῆς ἦτο ὅτι ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μία νέα κοινω-
νικὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων, βιομηχάνων
καὶ ναυτικῶν, ἡ λεγομένη **ἀστικὴ τάξις**, ἡ **ὁ δῆμος**, ὅ-
πως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡ-
μέραν πολυπληθεστέρα καὶ ἰσχυροτέρα καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ
μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τόσον μεγάλην ἔκ-
τασιν πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε μεγάλην ἐπίδρα-
σιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους. Τὰ κυριώτερα
ἀποτελέσματά της εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ πλούτου καὶ τοῦ

πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἡ ἐξάπλωσις εἰς τὰς ἀποικίας, ἡ δημιουργία μεγάλων πόλεων, ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς κώμας. Ὅσαι ἀπ' αὐτὰς ἀνῆκον εἰς μίαν φυλήν, ἀνεγνώριζαν τοὺς ἰδίους ἄρχοντας, ἀπετέλουν δηλαδὴ ἓν κράτος. Ἄλλ' ὁ σύνδεσμος μεταξὺ αὐτῶν ἦτο χαλαρός. Τὸν τύπον αὐτὸν τοῦ χαλαροῦ κράτους διετήρησαν τὰ γεωργικὰ διαμερίσματα, ἡ βόρειος καὶ δυτικὴ Ἑλλάς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ κώμαι ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ προϊόντα τῶν. Διὰ τοῦτο εἰς θέσεις κεντρικάς, ἰδίως εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀκροπόλεων, ἐδημιουργήθη τόπος ἀνταλλαγῆς, ἡ ἀγορά, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἡ πόλις. Ἄλλ' ἡ ἀγορὰ ἔμεινε πάντοτε τὸ κέντρον τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ὁ τόπος τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεων.

Εἰς τὴν πόλιν συγκεντρώνονται εἴτε θεληματικῶς εἴτε μὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἄρχοντος οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τὰ περίχωρα καὶ τοιουτοτρόπως εἰς πολλὰ μέρη ὀλόκληρος περιφέρεια ἐνώνεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πόλεως. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος συνοικισμός. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὸ ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Θεσεύς, ὅπως γράφει ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν νῦν οὔσαν ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρυτανεῖον ξυνώκισε πάντα.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ νεώτερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μία περιοχή δηλαδὴ συγκεντρωμένη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πόλεως, ἡ πόλις-κράτος, καὶ πόλις εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸ κράτος. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς διοικήσεως ἔχουν αἱ βιομηχανικαὶ καὶ ναυτικαὶ περιφέρειαι, ἡ Μικρασιατικὴ Ἑλλάς, ἡ Σικελία, γενικῶς αἱ ἀποικίαι καὶ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἰδίως

ἡ Ἀττική. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πολυανθρωπότερα, πλουσιώτερα καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένα.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἔχουν βασιλεῖς. Ἀργότερα οἱ εὐγενεῖς καταργοῦν τὴν βασιλείαν καὶ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι. Τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἡ βασιλεία εἶχε καταργηθῆ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ διατηρεῖται μόνον εἰς τὰ σύνορα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Κύπρον, ἐνῶ οἱ δύο βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπὸ τότε κυβερνοῦν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τὸ πολίτευμα γίνεται, ὅπως λέγουν, ἀριστοκρατικόν. √

Εἰς πολλὰ μέρη ὅμως οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἀναγκάζονται νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ χρήματος, μὲ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους, ὅπως λέγομεν σήμερον, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, καὶ μοιράζουν μὲ αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως κυβερνοῦν πάντοτε οἱ ὀλίγοι, τὸ πολίτευμα λέγεται ὀλιγαρχικόν.

Οἱ ἔμποροι ὅμως, οἱ τεχνῖται, οἱ βιομήχανοι, οἱ κάτοικοι γενικῶς τῶν πόλεων, μὲ μίαν λέξιν ὁ δῆμος, θέλουν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀρχίζει σφροδρὸς ἀγὼν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸν 7ον καὶ 6ον π.Χ. αἰῶνα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ταράσσονται ἀπὸ πολιτικὰς ἔριδας, ἀπὸ τὰς στάσεις, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς πολλὰς περιφέρειας ἐπικρατεῖ ὁ δῆμος, λαμβάνει αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιβάλλει τὴν δημοκρατίαν. Ἡ πρόοδος πρὸς τὴν δημοκρατίαν ἐπέρασεν ἀπὸ διαμέσους σταθμούς. Ὁ λαὸς κατ' ἀρχὰς ἔχει μικρὰς ἀπαιτήσεις. Ζητεῖ γραπτοὺς νόμους, διὰ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν εὐγενῶν, διότι τὰ δικαστήρια ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἐδίκαζαν δῆθεν κατὰ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, δηλαδὴ κατὰ τὸ συμφέρον των. Τὸν 7ον αἰῶνα λοιπὸν βλέπομεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνεται προσπάθεια καταγραφῆς τῶν νόμων. Συνήθως ἐκλέγουν ἓνα ἐπιφανῆ πολίτην καὶ ἀναθέτουσιν εἰς αὐτὸν νὰ γράψῃ τοὺς νόμους.

Ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς εἰς ἡμᾶς νομοθέτας εἶναι ὁ

Ζάλευκος, ὁ ὁποῖος ἔβαλε νόμους εἰς τοὺς Λοκροὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὀνομαστότερος ἔγινεν ὁ νομοθέτης τῆς Κατάνης Χαρώνδας, τοῦ ὁποίου ἡ νομοθεσία εἰσήχθη εἰς πολλὰς πόλεις. Ἀξιόλογοι νομοθέται εἶναι ἐπίσης ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων τῶν Ἀθηναίων, ὁ Φεΐδων τῆς Κορίνθου, ὁ Πιπτακὸς τῆς Μυτιλήνης. Αἱ νομοθεσίαι αὐταὶ ὀρίζουν πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος, πῶς νὰ ἀπονέμεται δικαιοσύνη εἰς τοὺς πολίτας καὶ συγχρόνως περιέχουν διατάξεις διὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν παιδῶν, διὰ τὴν διαγωγήν τῶν πολιτῶν κτλ. Τοιοῦτοτρόπως ὅλα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἀπέκτησαν γραπτὴν νομοθεσίαν καὶ μόνον ἡ Σπάρτη ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας.

ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Αἱ νομοθεσίαι ὁμῶς δὲν ἔφεραν τὴν γαλήνην. Αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ εἰς πολλὰ μέρη φιλόδοξοι ἄνθρωποι ἀνήκοντες συνήθως εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δήμου, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τὴν κάμουν κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειάν των. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τύραννοί καὶ ἡ ἐξουσία τῶν ὀνομάζεται τυραννίς.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους ἦσαν ἄνθρωποι εὐφυεῖς καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐκυβέρνησαν εὐνοϊκὰ διὰ τὸν λαὸν καὶ ἰδίως ἐφρόντισαν διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἄλλ' ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τῶν τυράννων εἶναι ὅτι ἀπήλλαξαν τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὴν δουλοπαροικίαν, διότι ἀφήρουν ἀπὸ τοὺς γαιοκτήμονας μεγάλας ἐκτάσεις καὶ τὰς ἔδωσαν εἰς τοὺς γεωργοὺς. Διὰ τοῦτο εἶχαν ἀσπόνδους ἐχθροὺς τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐσυκοφάντησαν καὶ τοὺς ἐδυσφήμησαν μὲ ὅλα τὰ μέσα. Ἐπίσης θανάσιμον ἐχθρὸν εἶχαν οἱ τύραννοί τὴν ἀριστοκρατικὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀνατρέψη σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη.

Οἱ τύραννοί ὑπεστήριξαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ὀνομαστοί, ὅπως ὁ Περίανδρος τῆς Κορίνθου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Ἀθηναίων καὶ πολλοὶ τύραννοί τῶν σικελικῶν πόλεων. Ἡ τυραννίς ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἀνε-

πτυγμένας χώρας καὶ εἶναι συνήθως προάγγελος τῆς δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ὅπου ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν εὐγενῶν καὶ κατήργησε τὴν διάκρισιν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν. Ἡ γῆ ἐμοιράσθη εἰς τοὺς καλλιεργητὰς καὶ ἐσχηματίσθησαν μικρὰ κτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔζων οἱ ἀγρόται μὲ τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν ὡς ἐλεύθεροι γεωργοὶ μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ χώρα ἐκαλλιεργήθη καλύτερα καὶ ηὔξησεν ἡ ἀπόδοσίς της. Παραλλήλως ἐπροόδευσεν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Παρατηρήθη τότε ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἔγινε χρῆσις δούλων. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ἦτο κυρίως βιομηχανία δούλων.

Πολιτικῶς οἱ κάτοικοι εἶχαν ἴσα δικαιώματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συνεδριάσεις, συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐξέλεγαν τοὺς ἄρχοντας. Κυρίαρχος εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις εἶναι ὁλόκληρος ὁ λαὸς καὶ κυβερνᾷ τὸ κράτος ὁ ἴδιος ἀπ'εὐθείας καὶ ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους ὅπως εἰς τὰς νεωτέρας δημοκρατίας.

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν ἐξύπνησε τὸ πνεῦμα. Ὁ Ἕλληνας τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος κάθεται εἰς τὸ συμπόσιον, πίνει τὸν οἶνον καὶ ἀκούει τὰς μυθικὰς διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων τῶν βασιλέων καὶ τὴν θεϊκὴν καταγωγὴν των. Ἡ γαλήνη ἐκείνη ἐταράχθη, ὁ ἄνθρωπος ἔγινεν ἀπαιτητικώτερος καὶ ἀνήσυχος. Δὲν ἱκανοποιεῖται πλέον ἀπὸ τὴν μυθολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου. Ἐξετάζει μὲ τὸ λογικόν του ὅσα βλέπει γύρω του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ μὲ φυσικὰ αἷτια. Ὁ 7ος καὶ ὁ 6ος π.Χ. αἰὼν εἶναι ἐποχὴ μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως. Τέχνη, γράμματα, ἐπιστῆμαι προοδεύουν πολὺ καὶ προετοιμάζεται ἡ μεγάλη ἀκμὴ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα.

ΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν πρώτη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀκμάζει ἡ Ἴωνία. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὁ ὁποῖος ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐξύμνησαν τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ τὸν διαυγῆ οὐρανὸν τῆς Ἴωνίας. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος γράφει: οἱ Ἴωνες αὐτοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει τὸ Πανιώνιον, ἐκτίσαν τὰς πόλεις τῶν ὑπὸ τὸν λαμπρότατον οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ ὠραιότερον κλίμα τοῦ γνωστοῦ κόσμου. Ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία ἀκμάζουν εἰς τὰ ἰωνικὰ παράλια καὶ ἀναπτύσσονται ἐκεῖ ἀξιόλογοι πόλεις.

Κατὰ τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα πρότυπον ἰωνικῆς πόλεως εἶναι ἡ Μίλητος. Οἱ τέσσαρες ὄρμοι τῆς παρέχουν ἀσφαλῆς ἄσυλον εἰς τὸ ναυτικόν. Ἡ καρδιά τῆς πόλεως εἶναι ὁ μέγας λιμὴν, τοῦ ὁποίου τὴν εἴσοδον φυλάττουν δύο τεράστιοι λέοντες. Τρεῖς σειραὶ προκυμαιῶν καὶ στοῶν περιβάλλουν τὸν λιμένα καὶ ἄνωθεν δεσπόζει ὁ ναὸς τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος. Ἡ Μίλητος, ὅπως καὶ ἄλλαι ἰωνικαὶ πόλεις, ἡ Φώκαια, ἡ Ἔφεσος, εἶναι μεγάλη κοσμόπολις, εἰς τὴν ὁποίαν συναντῶνται ἄνθρωποι ἀπὸ διαφόρους χώρας καὶ πλούσιοι ἔμποροι ἐπιδεικνύουν τὴν πολυτέλειάν των.

Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη ἀνάπτυξις τῆς Ἴωνίας. Ἡ ἀριστοκρατία κατελύθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ δημοκρατία εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Οἱ γλύπται τῆς Σάμου καὶ τῆς Χίου κατασκευάζουν ὀνομαστά ἔργα. Περίφημος εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν γυναικῶν τῆς Ἴωνίας. Ὁ ἑλληνικὸς νοῦς ἐξύπνησε πρώτην φορὰν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος περιοδεύει πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ μαθητὴς του Ἀναξίμανδρος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γῆ εἶναι κυκλική καὶ ὅτι ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἡ Ἴωνία ἔχει ἀξιολόγους ποιητὰς καὶ πεζογράφους, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν τὸν πεζὸν ἰωνικὸν λόγον, τὴν κοινὴν ἰωνικὴν ὅπως ἔλεγαν, δηλαδή τὴν πρώτην γραφομένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν συγγραφέων

τῆς Ἰωνίας εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ λόγιοι τῶν Ἀθη-
νῶν καὶ τῆς Σικελίας γράφουν τὴν ἰωνικὴν. ✓

Ἄλλ' αἱ βάσεις τοῦ ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πολὺ
στερααί, διότι οἱ Ἴωνες κατοικοῦν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν
παραλίαν, ἐνῶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ζοῦν πολυάριθμα ἔθνη, τὰ
ὁποῖα εἶναι ἐπικίνδυνοι γείτονες. Ἀπὸ τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος
ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασι-
λέως τῆς Λυδίας καὶ τὸ 526 π.Χ. ὑποτάσσονται εἰς τὸν βα-
σιλέα τῆς Περσίας Κῦρον. Πολλοὶ μεταναστεύουν τότε καὶ οἱ
καλλιτέχναι καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἰωνίας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν
νὰ ζήσουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ξένου, διασκορπίζονται εἰς τὰ
τέσσαρα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Χῖοι καὶ σάμιοι γλύπτται ἐρ-
γάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μεταδίδουν ἐκεῖ τὴν τέχνην των.
Ὁ σάμιος Πυθαγόρας, ὁ ἐπιβλητικώτερος ἀπὸ τοὺς ἑλληνας
σοφοὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν.
Ὁ ἰωνικὸς πολιτισμὸς μαραίνεται, ἀλλὰ μὲ τὴν διασπορὰν
αὐτὴν τὸ ἰωνικὸν πνεῦμα εἰσέρχεται παντοῦ καὶ ζωο-
γονεῖ τὴν Ἑλλάδα.

ΑΚΜΗ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἦσαν προωρι-
σμέναι ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν νὰ προοδεύσουν
πολὺ καὶ νὰ εὐτυχήσουν. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν εὖρει ἐδῶ μίαν
χώραν ἐντελῶς ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικὴν των, ἀλλ' ἀσυγκρίτως
εὐφορωτέραν.

Αἱ ἀποικίαι κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀποκλειστικῶς γεωργικαὶ καὶ
ἀντλοῦν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὁμως ἀνέ-
πτυξαν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Πλούσια καὶ πολυάνθρω-
ποι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας προηγοῦνται τῆς κυ-
ρίως Ἑλλάδος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὰς κυρι-
ωτέρας πόλεις καταλύεται ἡ ἀριστοκρατία καὶ τὴν ἐξουσίαν
καταλαμβάνουν ἰσχυροὶ τύραννοι, οἱ ὁποῖοι ἐτοιμάζουν
τὴν ὁδὸν εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ἡ Σικελία ἔχει ὀνομαστοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ
5ου αἰῶνος. Ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων (489—
472) καὶ ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων (485—477)
συνενώνουν σχεδὸν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Σικελίας εἰς τὴν ἐξου-

σίαν των. Ἡ ἔνωσις καὶ συνεργασία των σώζει τοὺς Ἑλληνας τῆς νήσου εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν, ὅταν δηλαδὴ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν περίφημον μάχην πλησίον τῆς Ἰμέρας (479) ἐνίκησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος Ἰέρων συνήνωσε τὰ δύο κράτη καὶ ἔγινεν ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Δύσεως. Ἡ αὐλή του εἶναι ὀνομαστή διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν φιλοξενίαν. Ὁ ἀθηναῖος ποιητὴς Αἰσχύλος, ὁ θηβαῖος Πίνδαρος, ὁ δημιουργὸς τῆς σικελικῆς κωμωδίας Ἐπίχαρμος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ρητορικῆς Κόραξ, συναντῶνται εἰς τὴν αὐλήν τοῦ τυράννου καὶ εὐρίσκουν θερμὴν ὑποδοχὴν. Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ὠριμάζονται ἐνωρίτερα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ κυρίως ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ περίφημοι σοφισταί, οἱ γνησιώτεροι ἀπόστολοι τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν.

Εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν οἱ ἄποικοι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐδέχθησαν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων. Ἴωνες σοφοί, ὅπως ὁ περίφημος Πυθαγόρας καὶ ὁ Ξενοφάνης, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἀποικίας καὶ μετέδωσαν τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκαλλιεργήθησαν τὰ μαθηματικά, ἡ ρητορικὴ, ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη κτλ.

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐτυχίαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς τέχνης. Τὰ εῤεῖπια τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τοῦ Σελινοῦντος εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑψοῦνται διατηρούμενοι εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν ἀξιόλογοι ναοὶ δωρικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι τὸ κολοσσιαῖον. Γενικῶς οἱ σικελιωῖται Ἕλληνες ἔχουν ἓνα εἶδος ἀμερικανισμοῦ. Συνηθίζουσι νὰ βλέπουν ὅλα μεγάλα, ἀγαποῦσι τὴν πολυτέλειαν, τὴν σπατάλην καὶ τὰς ἐπιδείξεις. Ἡ τέχνη των δὲν ἔχει ἐκείνην τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀρμονίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου π.Χ. αἰῶνος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος παρουσιάζει ὅλον του τὸ μεγαλεῖον. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία πε-

ριωρίζετο ἄλλοτε εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, ἔχει ἐξαπλωθῆ
 τώρα ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ.
 Ὅλα τὰ παράλια ἔχουν σκεπασθῆ ἀπὸ ἑλληνικὰς ἀποικίας.
 Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐκτάσεις ὁμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσ-
 σα καὶ ὑπάρχουν πολλὰ καὶ ἀκμαῖα κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ὁ κοσμος αὐτὸς εἶναι γεμᾶτος νεότητα καὶ σφρίγος. Ἡ
 δραστηριότης καὶ ἡ ἐργατικότης του δὲν ἔχουν ὄρια. Οἱ Ἑλ-
 ληνες εὐρίσκουν διαρκῶς νέας ἐπιχειρήσεις, ἀνοίγουν νέας
 ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος των. Εἰς τοὺς μεγά-
 λους θαλασσίνοὺς δρόμους διασταυρῶνονται τὰ ἑλληνικὰ
 πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξέ-
 νων ἄλλοτε χωρῶν, τοῦ Εὐξείνου, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας,
 τῆς Σικελίας, τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας, ἔχουν στολισθῆ
 μὲ ναοὺς καὶ μὲ ἄλλα κτίρια ἑλληνικὰ, τὰ ὅποια χαιρετοῦν
 οἱ ναυτικοὶ ὡς γνώριμα καὶ φιλικὰ σημεῖα. Εἰς ὅλα τὰ ἄκρα
 τῆς Μεσογείου ἀκούεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ περνοῦν τὰ
 ἑλληνικὰ νομίσματα. Οἱ ξένοι, οἱ βάρβαροι λαοὶ προσπαθοῦν
 νὰ ἀπομιμηθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἐξυπνοῦν μὲ τὴν ἐπί-
 δρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπο-
 λογίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐποχῆς αὐ-
 τῆς, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ἀνήρχετο εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἔχει ἓνα σημεῖον πολὺ ἀδύνατον. Οἱ
 Ἑλληνας ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος κατέχουν στενὴν λω-
 ρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν κατέ-
 χεται ἀπὸ πολυαρίθμους βαρβαρικὰς φυλὰς καὶ πολλάκις
 ἀπὸ ἰσχυροὺς λαοὺς. Διὰ τοῦτο εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ κίν-
 δυνον. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀδυναμίας τοῦ
 ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ δευτέρα, ἡ μεγαλυτέρα ἴσως, εἶναι, κα-
 θὼς γνωρίζομεν, ἡ διαίρεσις εἰς πολὺ μικρὰ κράτη. Δι' αὐτοὺς
 τοὺς λόγους ἡ ἀκμὴ τοῦ ὠραίου αὐτοῦ κόσμου δὲν ἦτο
 πολὺ μακρὰ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰς παλαιότερους χρόνους εἶχαν ἀπλουστέραν καὶ λαϊκωτέραν θρησκείαν. Ἴσως ἐλάτρευσαν λίθους καὶ ζῶα, ὅπως πολλοὶ πρωτόγονοι λαοί, καὶ ἔδιδαν μεγάλην πίστιν εἰς τὴν μαγείαν. Ἐπίσης γνωρίζο-

Ζεὺς καὶ Τυφῶν

ἀπὸ ἓνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τῆς Χαλκίδος—Μόναχον
ἽΟ Ζεὺς κεραυνοβολεῖ τὸν τερατόμορφον γίγαντα.

μεν ὅτι εἰς πολλὰ μέρη ἐλάτρευσαν δύο μεγάλας θεότητας, τὴν Γῆν καὶ τὸν Οὐρανόν.

Ἀργότερα ἤλλαξεν ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν ἐφαντάσθησαν οἱ ἀρχαῖοι ὡς πάλιν μεταξὺ τῶν θεῶν. Ὁ Ζεὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νέων θεῶν συντρίβει τοὺς παλαιούς τερατομόρφους θεούς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τοὺς Γιγάντας, καὶ κατακρημνίζει αὐτοὺς εἰς τὰ Τάρταρα. Ἀπὸ τότε βασιλεύουν οἱ νέοι, οἱ ἀνθρωπόμορφοι ἑλληνικοὶ θεοί.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶναι κυρίως λατρεία τῆς φύσεως. Προσωποποιοῦν τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ τὰ φυσικὰ

φαινόμενα, τὸν ἥλιον, τὸν ὠκεανόν, τοὺς ποταμούς, τὰς πηγάς, τὴν βροντὴν, τὴν τρικυμίαν, τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχάς. Φαντάζονται ὅτι αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ἀόρατα καὶ μυστηριώδη ὄντα, τὰ ὅποια ὁμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους. Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων λοιπὸν εἶναι φυσιολατρία καὶ ἀνθρωπομορφισμός. Ἀργότερα οἱ θεοὶ γίνονται προσωποποιήσεις ἠθικῶν δυνάμεων. Ὁ Ζεὺς, ὁ θεὸς τοῦ αἰθέρος ἀρχικῶς, προσωποποιεῖ τὴν φρόνησιν, τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν καὶ μακροθυμίαν, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ προσωποποιήσις τῆς θυέλλης κατ' ἀρχάς, γίνεται θεὰ τῆς σοφίας, ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου, γίνεται θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως.

Τέλος οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν τοὺς νεκροὺς καὶ πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐτιμήθησαν ἰδιαιτέρως ὡς ἥρωες καὶ ἡμίθεοι.

ΟΙ ΘΕΟΙ

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν πολλοὺς θεοὺς. Περὶ τῆς γεννήσεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν θεῶν διηγήθησαν διαφόρους μύθους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ εὐκίνητον πνεῦμα καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔδωσαν ἀσύγκριτον καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι ἀπὸ τὰς ὠραιότερας διηγήσεις, τὰς ὁποίας ἐφαντάσθησαν οἱ ἄνθρωποι. Οἱ ποιηταί, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἔλαβαν ὑποθέσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν.

Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τοὺς ἐφαντάσθησαν, εἶναι ὠραῖοι καὶ ἀξιαγάπητοι. Ὅμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους καὶ ζοῦν ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' εἶναι μεγαλύτεροι, δυνατώτεροι, ὠραιότεροι καὶ ἡ ζωὴ των δὲν ἔχει ἀσθενείας καὶ λύπας. Οἱ θεοὶ δὲν γηράζουν, ζοῦν μακάριοι, τρώγουν τὴν ἀμβροσίαν καὶ πίνουν τὸ νέκταρ καὶ μαγεύονται προπάντων ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Εἶναι ὅλοι χαριτωμένοι καὶ λευκοί. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐφαντάσθησαν κανένα θεὸν μαῦρον ἢ κακόψυχον οὔτε ἐχώρισαν τὸν κόσμον εἰς δύο βασίλεια, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτός καὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ σκότους, εἰς θεοὺς ἀγαθοποιούς καὶ εἰς θεοὺς κακοποιούς. Οἱ θεοὶ δυσαρεστοῦνται, θυμώνουν καὶ ἡμποροῦν νὰ κάμουν κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώ-

πους, ἄλλ' εὐκόλα ἀλλάζουν γνώμην καὶ ἐξευμενίζονται
 μὲ θυσίας καὶ προσευχάς.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ἐκ τῶν θεῶν ἄλλοι ζοῦν εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλοι εἰς τὴν
 γῆν εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς.

Οἱ μεγαλύτεροι ἑλληνικοὶ θεοὶ εἶναι προσωποποιήσεις τῶν
 οὐρανίων φαινομένων καὶ δι' αὐτὸ κατοικοῦν εἰς τὸν οὐρανόν

Οἱ ὡραῖοι ἀνθρωπόμορφοι θεοὶ τῆς Ἑλλάδος

Ἄπολλον Κιθαρωδὸς

Ρώμη, Βατικανόν

Ἄρτεμις

Παρίσιοι, Λοῦβρον

ἢ εἰς τὸν Ὀλυμπόν, τὸ θαυμασιώτερον ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βουνά.

Ὁ Ζεὺς, ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων,
 ἐξουσιάζει τὸν οὐρανόν, μαζεύει τὰ σύννεφα, ἀστράφτει καὶ
 στέλλει τὴν βροχὴν. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ποσειδῶν ἐξουσιάζει
 τὴν θάλασσαν. Εἶναι μεγαλοπρεπῆς ὅπως ὁ Ζεὺς, ἀλλ' ἔχει
 ἔκφρασιν αὐστηροτέραν. Τὰ μαλλιά του εἶναι ἄτακτα καὶ τὰ
 γένεια του πυκνά. Κρατεῖ τὴν τρίαιναν, μὲ τὴν ὁποῖαν

Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἔκδοσ. Γ' 10

ταράσσει τὴν θάλασσαν, προκαλεῖ τὴν τρικυμίαν καὶ τοὺς σεισμούς. Ἡ Ἥρα εἶναι σύζυγος τοῦ Διὸς καὶ θεὰ τοῦ γάμου. Ἡ Ἑστία εἶναι προστάτις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ λατρεύεται εἰς ὅλας τὰς οἰκίας, ὅπου ἔχει ἰδιαίτερον βωμόν. Εἰς τὸν Ὀλυμπόν ἐπίσης ζῆ ὁ ὠραιότερος ἀπὸ τοὺς θεούς, ὁ

Ἡ Ἀθηνᾶ Φαρνέζε
μαρμάρινον ἄγαλμα, Νεάπολις

Ἀπόλλων. Εἶναι κάτασπρος, ὑψηλὸς καὶ δυνατὸς καὶ γύρω εἰς τὴν ὠραίαν κεφαλὴν του εἶναι χυμένον χαριτωμένον φῶς. Στεφανωμένος μὲ κλάδον δάφνης παίζει τὴν κιθάραν, ἐνῶ τραγουδοῦν αἱ ἑννέα οὐράνιαι κόραι, αἱ Μοῦσαι. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ἄσμα τῶν Μουσῶν χύνει φαιδρότητα καὶ λεπτὴν συγκίνησιν εἰς τὸν Ὀλυμπόν, φθάνει ἕως τὴν γῆν καὶ ἠσυχάζει τὸν πόνον καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἄρτεμις, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶναι σεμνὴ καὶ εὐγενὴς κόρη, γεμάτη ζωὴν καὶ εὐκίνησίαν καὶ ἀγαπᾷ τὰ δάση καὶ τὸ κυνήγιον. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει καὶ τὸν ταχυδρόμον του. Εἶναι ὁ Ἑρμῆς, εὐκίνητος, ζωηρός, φορεῖ πτερωτὰ πέδιλα, μὲ τὰ ὁποῖα πετᾷ ἐπάνω ἀπὸ βουνὰ καὶ θάλασσας. Εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις, υἱὸς τοῦ

Διὸς, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλην μητέρα. Ἀνακατῶνεται εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τοὺς νεκρούς. Ὁ Ἑρμῆς εἶναι ὁ ψυχοπομπὸς θεός. Ἡ Ἀθηνᾶ εἶναι ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐργασίας. Αὐτὴ προστατεύει τὰς Ἀθήνας καὶ κάμνει τοὺς Ἀθηναίους εὐφρεῖς καὶ δραστηρίους. Ἐκεῖ εἰς τὸν Ὀλυμπόν ζῆ ἐπίσης ὁ θεὸς τοῦ πολέμου Ἄρης, νέος μὲ γιγάντιον σῶμα,

μα, πάνοπλος, άγριωπός. Οί θεοί τόν μισοῦν, διότι τοῦ ἀρέσουν αἱ φιλονεικίαι. Ἡ Ἄφροδίτη εἶναι θεά τῆς γυναικείας καλλονῆς καὶ ἐλέγετο ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τόν ἀφρόν τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἀπαράμιλλον τὸ κάλλος της. Ὁ Ἡφαιστος εἶναι ὁ τεχνίτης τοῦ Ὀλύμπου καὶ αὐτὸς κατεσκεύασεν ὡραῖα ἀνάκτορα δι' ὅλους τοὺς θεούς. Εἶναι χωλὸς καὶ ἐργάζεται σκονισμένος καὶ καπνισμένος εἰς τὰ ὑποχθόνια ἐργαστήριά του, ὅπου κατασκευάζει τοὺς κερανοὺς τοῦ Διός. Εἰς τόν Ὀλυμπον ἐπίσης ἐτοποθέτησαν οἱ Ἕλληνες τὴν **Δήμητραν**, τὴν μεγάλην θεὰν τῆς γῆς.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοί, τοὺς ὁποίους λατρεύουν οἱ Ἕλληνες ἰδιαιτέρως.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ἐκτὸς τῶν Ὀλυμπίων ὑπάρχει πλῆθος θεῶν εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰ ὑποχθόνια. Ἡ μεγαλύτερα καὶ ἀρχαιότερα ἀπὸ τὰς θεὰς τῆς γῆς εἶναι ἡ **Δημήτηρ**, προσωποποιήσις τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας καὶ τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν. Εἶναι ἀπαρηγόρητος, διότι ὁ θεὸς τοῦ Ἄδου Πλούτων ἤρπασε τὴν θυγατέρα της, τὴν **Κόρην**, τὴν θεὰν τῆς ἀνθήσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἔχη σύζυγόν του. Ἐμεσολάβησεν ὁ Ζεὺς καὶ ἔγινε συμφωνία νὰ ἐπανέρχεται τὴν ἄνοιξιν εἰς τὴν γῆν καὶ τόν χειμῶνα νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὰ θλιβερά ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνος, ὅπου βασιλεύει μὲ τὸ ὄνομα **Περσεφόνη**. Ἄλλ' ὁ λαϊκώτερος θεὸς τῆς γῆς εἶναι ὁ **Διόνυσος**, ὁ θεὸς τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ τρυγητοῦ, ὁ ὁποῖος περιφέρει τοὺς θύρρυβώδεις χορούς του συνοδευόμενος ἀπὸ **Σατύρους** καὶ **Σειληνοὺς**.

Ἐπίσης ἡ θάλασσα ἔχει τοὺς θεοὺς της. Ἐκτὸς τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι ἡ **Ἀμφιτρίτη**, ἡ σύζυγός του, ἡ ὁποία προσωποποιεῖ τὴν θάλασσαν τῆς παραλίας. Ὁ γέρων **Νηρεὺς** ἀντιπροσωπεύει τὴν γαλήνην, ἡ **Θέτις** ἐπιτηρεῖ τὴν ἐκβολὴν τῶν ποταμῶν.

Εἰς τόν Ἄδην βασιλεύει ὁ **Πλούτων** ἢ Ἄδης, ἀδελφὸς τοῦ Διός καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Τόν Ἄδην φαντάζονται ὡς κοῖλον καὶ βαθὺ σπήλαιον ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς τὸ ὁποῖον καταβαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον. Τὴν εἴσοδον φυλάττει τερατό-

μορφος κύων, ὁ Κέρβερος. Οἱ νεκροὶ διέρχονται δύο σκοτεινοὺς καὶ ἡσύχους ποταμοὺς καὶ τὴν λίμνην Ἰαχέρουσιαν ἐπιβαίνοντες εἰς τὸ ἀκάτιον τοῦ Χάρωνος.

Εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ζοῦν πολλοὶ ἄλλοι μικρότεροι θεοὶ καὶ θεαί. Εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ σπήλαια ζοῦν αἱ **Νύμφαι**. Κάθε δένδρον, κάθε πηγὴ, κάθε ρεῦμα, ἔχει τὸν θεὸν του. Ὁ ἀρχαῖος φαντάζεται ὅλα ἔμψυχα γύρω του, ὅλα γεμᾶτα μάτια καὶ αὐτιά. Τὸ γλυκοφύσημα τοῦ ζεφύρου, τὸ θρόισμα τῶν δένδρων, οἱ μακρινοὶ ψίθυροι, τοὺς ὁποίους ἀκούομεν κατὰ τὰς εἰρηνικὰς ἡμέρας τῆς ἀνοιξέως, εἶναι ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ ἄσμα καὶ τὸν χορὸν τῶν νυμφῶν. Εἰς τὰ ἡσυχὰ παράλια, εἰς τὰς ἐρημικὰς νήσους, εἰς τὰ σπήλαια τῆς παραλίας καὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης κατοικοῦν αἱ **Νηρηίδες**. Αὐταὶ ἡσυχάζουν τὰ ἀγριεμένα κύματα, τὰ ὁποῖα σηκώνει ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίαινάν του.

ΟΙ ΗΡΩΕΣ

Ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας αἰσθάνεται μεγάλην εὐλάβειαν πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους. Πιστεύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὸν Ἄδην, ὅτι ἀποκτοῦν θεϊκὴν δύναμιν καὶ ἠμποροῦν νὰ ὠφελήσουν ἢ νὰ βλάψουν. Νομίζει ἐπίσης ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κατοικίαν των καὶ δι' αὐτὸ προσφέρει κανονικῶς θυσίας καὶ χοάς. Τόπος λατρείας τῶν νεκρῶν εἶναι ἰδιαίτερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ἡ λεγομένη Ἐστία, καὶ ἱερεὺς ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἢ ὁ πρεσβύτερος υἱός.

Πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προῖστορικῶν χρόνων, πρόγονοι βασιλικῶν γενῶν, ἰδρυταὶ πόλεων, περίφημοι πολεμισταί, ἐλατρεύθησαν εἰς περισσότερα μέρη καὶ οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτοὺς ἥρωας καὶ ἡμιθέους, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἦτο θεός, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν πανελλήνιοι ἥρωες, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Οἰδίπους, ὁ Ἰάσων κ. ἄ. καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

ΗΘΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Διεσκορπισμένοι εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον, διηρημένοι εἰς ἄ

πειρα κράτη οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν ζωηρὰν συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου οἱ Ἕλληνες, τὸ ἑλληνικὸν ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὴν φυλὴν, τὴν ὁποῖαν συνδέουν ἀδιάσπαστοι ἠθικοὶ δεσμοί. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἡ κοινὴ καταγωγὴ, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ γλῶσσα καὶ τὰ κοινὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὸ ὄμαιμον, ὁ μόγλωσσον, τὰ κοινὰ ἱδρύματα θεῶν, αἱ κοιναὶ θυσίαι, τὰ ὁμότροπα ἦθη, ὅπως εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μίαν περίφημον ἀπάντησίν των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Παρ' ὅλας τὰς τοπικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες ἔχουν μίαν

Σπλαγχνοσκοπία, ἀπὸ ἑνα ἀττικὸν ἀγγεῖον τοῦ 5ου αἰῶνος
Βίρτσμπουργ - Μουσεῖον

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐτίμων τοὺς θεοὺς των μὲ προσευχάς, θυσίας καὶ ἄλλας προσφοράς. Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων ἐμάντευαν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν μίαν σκηνὴν οἰκογενειακὴν. Ὁ σύζυγος εἶναι ἐτοιμὸς νὰ φύγῃ διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἔκαμε θυσίαν. Ἀριστερὰ ὁ σκύθης, ὁ ὁποῖος ἔσφαξε τὸ ζῶον, καὶ ὁ μικρὸς κρατεῖ εἰς τὰς χεῖρας τὰ σπλάγχνα. Δεξιὰ ἡ σύζυγος καὶ εἰς τὸ μέσον ὁ σκύλος τοῦ σπιτιοῦ.

κοινὴν πανελλήνιον θρησκείαν, οἱ κυριώτεροι θεοὶ εἶναι θεοὶ ὄλου τοῦ ἔθνους καὶ λατρεύονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἔχουν κοινούς ναοὺς, κοινὰ προσκυνήματα, ὅπου συνέρχονται κατὰ περιόδους, διὰ νὰ τελέσουν ἑορτὰς καὶ ἀγῶνας.

Ἐπίσης παρὰ τὰς διαλεκτικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες συνεννοοῦνται μεταξύ των. Μάλιστα ἡ ζωηρὰ ἐπικοινωνία καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τείνουν νὰ ἐξαφανίσουν τὰς τοπικὰς διαφορὰς καὶ νὰ δημιουργήσουν μίαν κοινήν πανελλήνιον γλῶσσαν. Ἡ γραφομένη τῆς ἐπικρατεστέρως φυλῆς γίνεται ἡ κοινή γραφομένη ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἡ ἰωνικὴ τὸν βον αἰῶνα, ἡ ἀττικὴ ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα καὶ κατόπιν. Τὰ συγγράμματα, εἰς ὅποιανδήποτε διάλεκτον καὶ ἂν γράφονται, ἀναγινώσκονται εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἐπίσης κοινὰ ἦθη, διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπερήφανοι. Πολὺ ἔνωρὶς ἔπαυσαν νὰ ὀπλοφοροῦν, ἡ ζωὴ των ἔγινεν ἡμερωτέρα καὶ ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ἡ θέσις τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς.

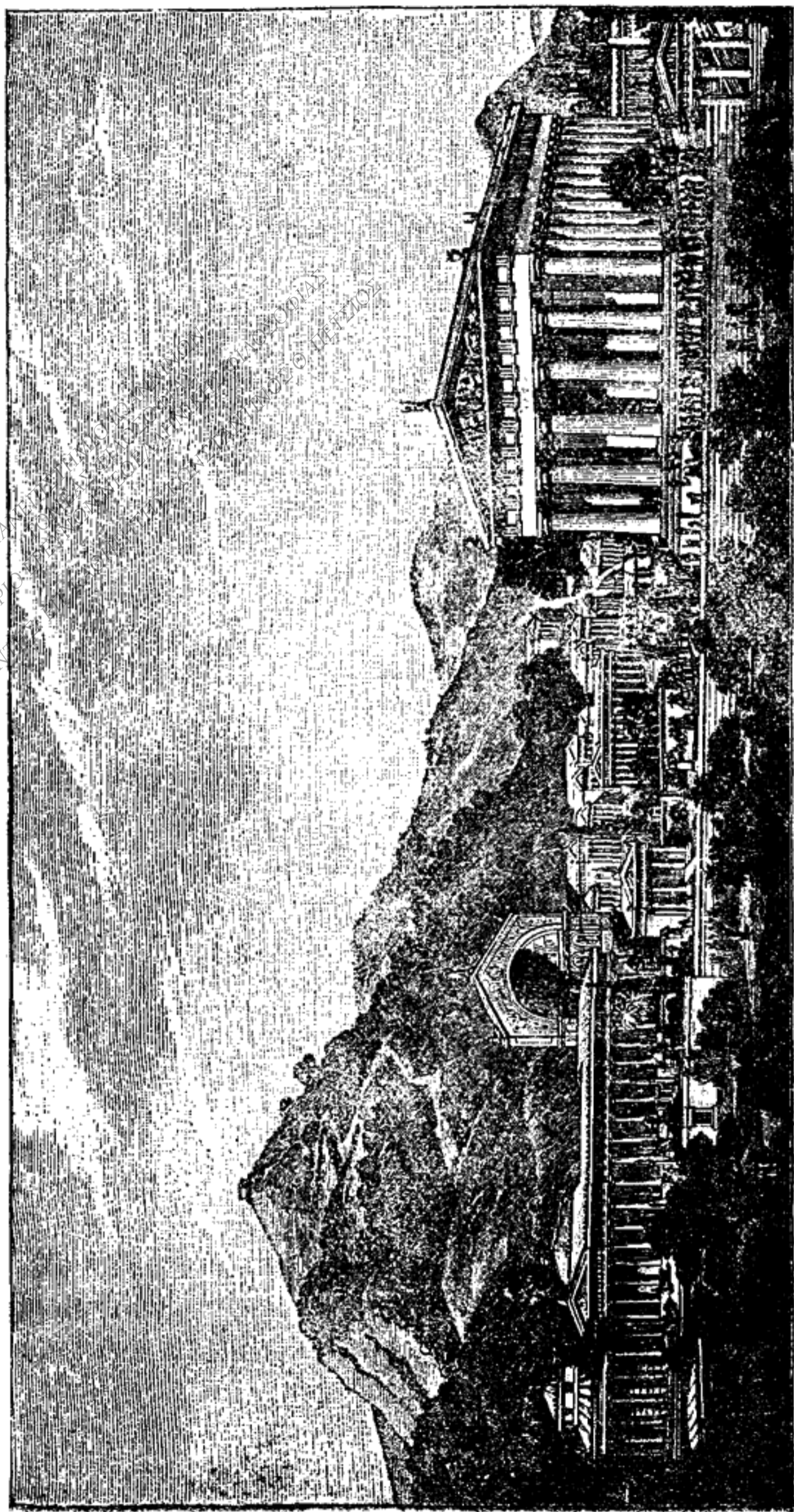
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ζωηρὰν αἴσθησιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους ἔδιδαν αἱ συναθροίσεις εἰς τόπους κοινῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων. Ἰδίως προσελκύουν τοὺς Ἕλληνας οἱ μεγάλοι πανελλήνιοι ἀγῶνες, τὰ **Νέμεα**, τὰ ὁποῖα τελοῦνται εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, τὰ **Ἴσθμια**, τὰ ὁποῖα τελοῦνται εἰς τὴν Κόρινθον πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, τὰ **Πύθια** εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ **Ὀλύμπια** εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Δύο ἦσαν ἰδίως τὰ κυριώτερα προσκυνήματα τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ὀλυμπία καὶ οἱ Δελφοί.

Ἡ ΟΛΥΜΠΙΑ

Ἡ Ὀλυμπία κειμένη εἰς τὴν χώραν τῶν Ἡλείων, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐνώνονται οἱ ποταμοὶ Ἀλφειὸς καὶ Κλάδεος, ἐντὸς πεδινῆς καὶ ἡρέμου τοποθεσίας, μεταξύ κοιλάδων καὶ καταφύτων λόφων, ἔγινε πολὺ ἔνωρὶς τὸ κατ' ἐξοχὴν προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἱερὸς χῶρος, εἰς τὸν ὁποῖον κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός καὶ τελοῦνται οἱ ἀγῶνες, ἡ λεγομένη Ἀλτις, ἐγέμισεν ἀπὸ ναοῦς, βωμοῦς, ἡρῶα, στοάς, ἀγάλματα κτλ. Κάθε πόλις ἐφιλοτιμήθη νὰ ἰδρύσῃ ἐκεῖ κάτι ἐξαιρετικόν. Εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο μεγαλοπρεπῆς ὁ μαρμάρινος δωρικὸς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἔθεσαν

Ἡ Ὀλυμπία δπως ἦτο κατά τήν ἀρχαιότητα
Φιλίππειον Ἡραῖον Ἐξέδρα Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ Μητροῶν Θησαυροί Ναός Διός Δυτική πύλη Πελοπίειον.

τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ἔργον τοῦ Φειδίου.

Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν. Μόλις ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτή, ἐκηρύττετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ ἱερὰ ἐκχειρία, ἔπαυε δηλαδὴ κάθε ἐχθροπραξία. Κύματα κόσμου συνέρρεαν τότε ἀπὸ τὰ ἀπώτατα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ περὶ τὸν Ἀλφειὸν χῶρος ἐπλημμύριζεν ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ ἀπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν συναδέλφωσιν. Ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς ἦτο ἡ νίκη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Βασιλεῖς καὶ πλούσιοι εὐγενεῖς ἠγωνίζοντο διὰ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ὁ ὁποῖος ἐδίδετο ὡς ἔπαθλον εἰς τὸν νικητὴν. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ νέοι ἐπεδείκνυαν τὴν ρώμην τοῦ σώματος, οἱ ποιηταί, οἱ μουσικοί, οἱ σοφοὶ τὰ πνευματικὰ προϊόντα.

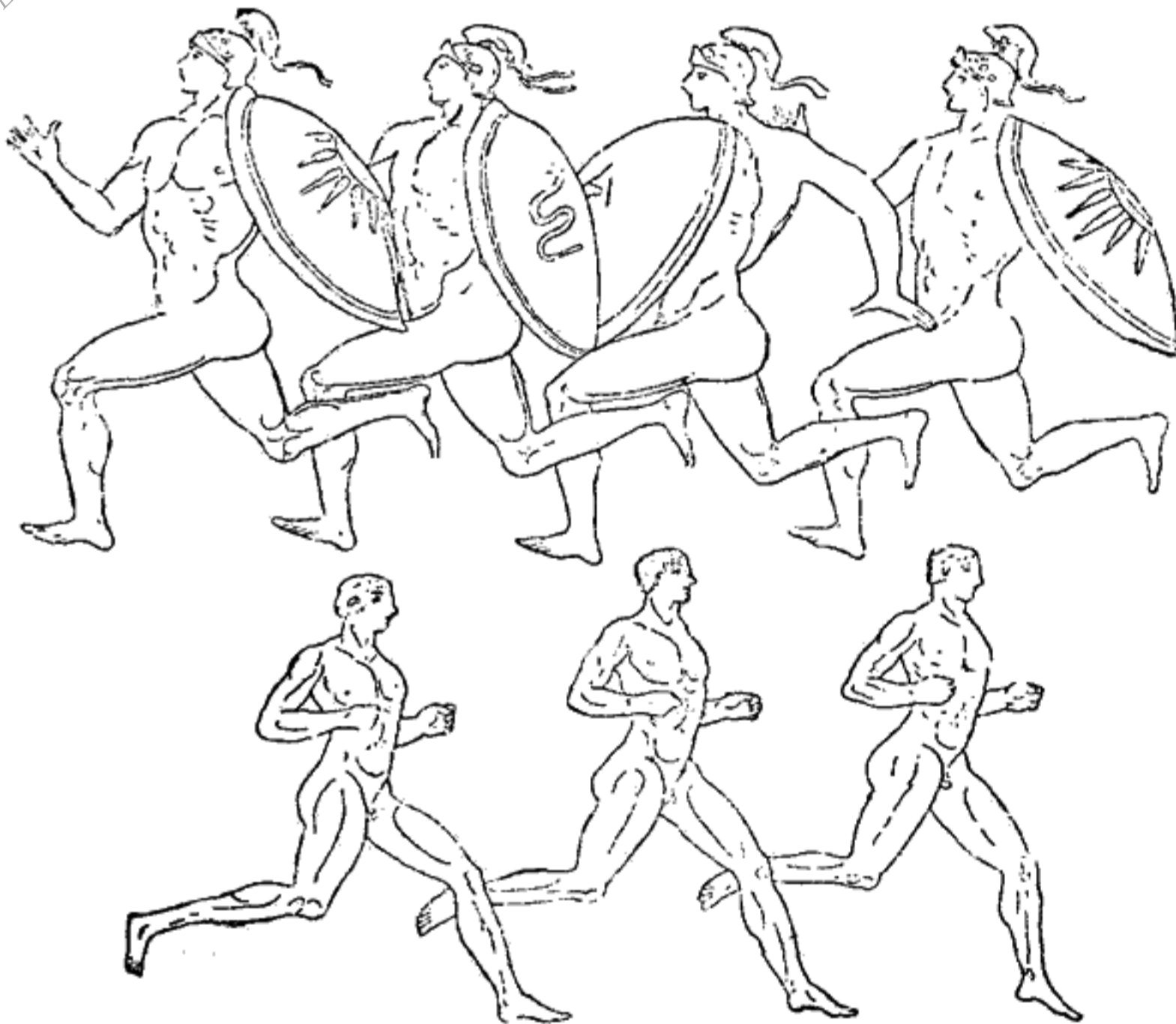
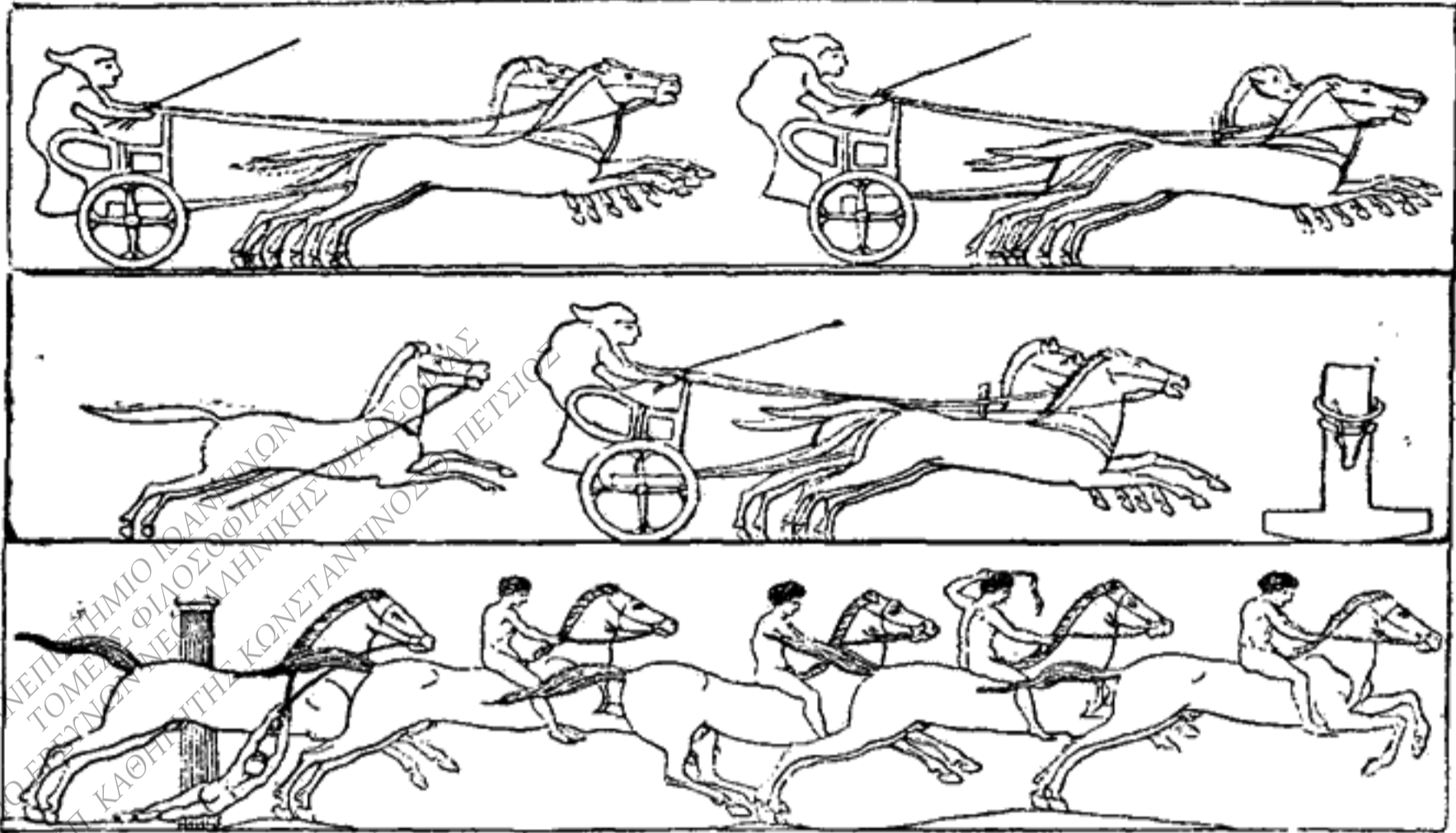
ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Εἰς περιβάλλον ὀλωσδιόλου διαφορετικὸν μᾶς μεταφέρει τὸ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ πολυύμνητον προσκύνημα τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς τοὺς Ἕλληνας εἶχε κάμει ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ἡ τοποθεσία του. Ἡ κεντρικὴ θέσις του, τὸ ὕψος, τὰ δάση καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ σπήλαιά του μετὰ τοὺς σταλακτίτας παρουσιάζουν εἰς αὐτοὺς τὸν Παρνασσὸν ὡς τόπον θαυμάσιον, ἱεροπρεπῆ ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄξιον νὰ γίνῃ κατοικία θεοῦ. Ὅχι μόνον ὁ Φοῖβος ἔχει τὴν ἑδραν του ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ Διόνυσος μετὰ τὰς Μαινάδας, ὁ Πᾶν καὶ αἱ Νύμφαι εὐχαρίστως διαμένουν εἰς τὸν ἐξαίρετον αὐτὸν τόπον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ μαντεῖον ἔχει τεραστίαν φήμην. Ξένοι ἡγεμόνες, ὅπως ὁ Κροῖσος τῆς Λυδίας καὶ ὁ Ἀμασις τῆς Αἰγύπτου καταφεύγουν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ ἀνοικοδομοῦν μετὰ ἐξοδά των τὸν πυρποληθέντα ναόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται δὲν ἐπιχειροῦν τίποτε σοβαρὸν, προτοῦ ἐρωτήσουν τὸν θεὸν τῶν Δελφῶν. Ἀναρίθμητοι θησαυροὶ σωρεύονται εἰς τὸν ναόν ἀπὸ δωρεᾶς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν χῶρος μεταβάλλεται εἰς παμμέγιστον μουσεῖον, ἀπὸ οἰκοδομᾶς καὶ καλλιτεχνήματα.

ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΑΙ

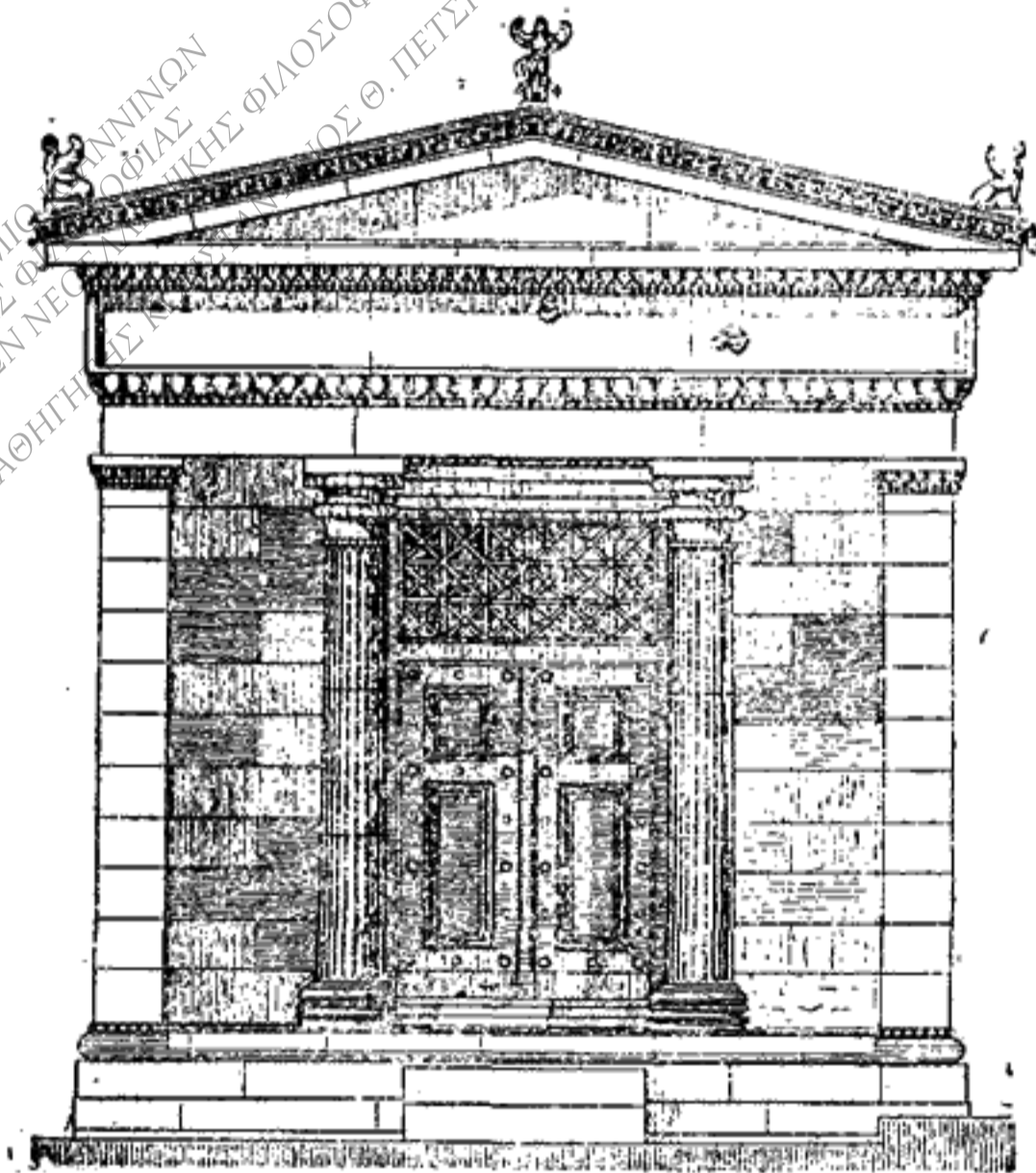
Τὴν ἐποπτείαν μερικῶν κεντρικῶν ἱερῶν καθὼς καὶ τὴν

Οι άγώνες, παραστάσεις από άγγεία

Αί δύο πρώται, αί όποίαι άποτελοϋν συνέχειαν, παριστάνουσι άρματοδρομίαν με τέθριππα, ή τρίτη ίπποδρομίαν, ή τετάρτη δρόμον όπλιτών και ή πέμπτη δρομείς.

διοργάνωσιν ὠρισμένων ἑορτῶν εἶχαν οἱ κάτοικοι μιᾶς περιφερείας, οἱ περίοικοι ἢ ἀμφικτιόνες, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Αὐτοὶ ἀπετέλουν ἓνα εἶδος θρησκευτικοῦ συνδέσμου ἢ ὁμοσπονδίας, ἢ ὁποῖα ὠνομάζετο ἀμφικτιονία καὶ εἶχε κέντρον τὸ ἱερόν. Ἡ σημαντικωτέρα ἀμφικτιονία ἦτο τῶν Δελφῶν, ἢ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξετάθη πολὺ καὶ περιέ-

Θησαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφούς
(ἀναπαράστασις)

Ἐπεκράτησε πολὺ ἐνωρὶς ἡ συνήθεια κάθε πόλις νὰ κτίζη ἰδιαίτερον μικρὸν οἰκοδόμημα, διὰ νὰ φυλάττη ἐντὸς αὐτοῦ τὰς δωρεὰς τῶν πολιτῶν της. Τὰ οἰκοδομήματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν θησαυροί.

ἱεράν περιουσίαν. Κατὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων ἐκήρυττε τὸν ἱερόν πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λάβουν μέρος ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸν σύνδεσμον λαοί. Ἡ δελφικὴ ἀμφικτιονία ἐπεχείρησε πολλάκις νὰ ἐπέμβῃ ὡς διαιτητῆς εἰς τὰς φιλονεικίας μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν, ἀλλ' ἡ δύναμις της δὲν ἦτο μεγάλη. Μολαταῦτα εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὴν πρώτην ιδέαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

λαβε δώδεκα λαούς, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ἐκαστος λαὸς ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους, τοὺς λεγομένους ἱερομνήμονας καὶ πυλαγόρας, εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρκετὰ μεγάλην δικαιοδοσίαν.

Διωργάνωνε τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας, διεχειρίζετο τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θεοῦ καὶ ἐλάμβανεν αὐστηρὰς ἀποφάσεις ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διετάρασσαν τὰς ἑορτὰς ἢ ἔβλαπταν τὴν